

**ЖІНОЧЕ ПИТАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО РЕФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ ст.**

Соціально-економічне та правове становище суспільства Наддніпрянської України другої половини ХІХ - початку ХХ ст. характеризував стан тогочасного жіноцтва. Він визначав особливості та напрями його існування з урахуванням конкретно-історичних умов. Друга половина ХІХ ст. - жіночої емансипації на Наддніпрянщині, піднесення суспільної активності жінок до рівня суспільної діяльності пов'язаних з соціально-економічним реформуванням. Жіноче питання, яке у другій чверті ХІХ ст. знаходиться на рівні духовної проблеми, у другій половині ХІХ ст. виходить за межі виховання жінок і набирає характеру гострої суспільної проблеми. Жінки відстоюють своє право бути рівноправним членом суспільства, беручи активну участь у громадському житті.

Вагомий внесок у вивчення питання соціально-економічного становища жінок у другій половині ХІХ ст. зроблено у дослідженнях Н.Аніщука, Л.Буряк, М.Грабовської, Ю.Івченка, О.Лабур, О.Лугового, Т.Орлової, Л.Смоляр, В.Сніжко, Т.Фоміної, які оцінили правове становище та суспільні проблеми жіноцтва, жіночий рух Наддніпрянської України другої половини ХІХ ст. Значну цінність становить монографія О.Кравець *«Сімейний побут і звичаї українського народу»*, а також публікація Ю.Липи *«Українська жінка»*, де проаналізовано умови існування жіноцтва у сімейно-побутовій сфері, які негативно впливали на соціально-економічне становище жінок. Фундаментальною працею з історії дореволюційного українського жіноцтва є *«Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України у др. пол. ХІХ ст. Сторінки історії: монографія»* Л.Смоляр, де зібрано велику кількість фактичного матеріалу [2, с.204].

Для жінок Наддніпрянщини були характерними виключно важкі умови праці, безправність, закріпачення в сфері побуту, що демонструє становище селянок, які склали переважну більшість населення Наддніпрянської України. Практично постійний стан вагітності, поширення захворювань через післяпологові ускладнення, важка фізична праця, висока смертність дітей, повне ігнорування потреб,

умов життя, праці, характеризували становище сільських жінок у другій половині XIX ст. на Наддніпрянщині [9, с.65].

Що стосується особливостей становища робітниць у промисловості, то жіноча праця становила незначний відсоток (із 1000 працюючих - 86 жінок). Жінки були задіяні там, де рівень кваліфікації був невисоким, а заробітна плата нижча, ніж у чоловіків за однакову роботу вдвічі (середня заробітна плата робітниць становила 10 руб. на місяць). Тривалість робочого дня становила в середньому 18 годин, умови праці перебували на низькому рівні. Законодавча політика в галузі охорони праці не проводилася [8, с.45].

Однією із провідних характеристик становища жінок є правовий статус. В галузі політичних прав жінки належали до категорії неправоздатних, законодавство про охорону материнства та дитинства було відсутнє, недостатнє медичне забезпечення, відсутні умови для здобуття освіти. Правове становище жінки в сім'ї регулювалося сімейним законодавством Російської імперії, статті якого виникли в епоху феодалізму, і не відповідали новим умовам тогочасного капіталістичного розвитку суспільства [10, с.68].

Увага до жіночого питання була пов'язана з дослідженням становища жінки в етнокультурному аспекті. Ширшого розвитку ідея емансипації жінки набрала в 30-40-х роках XIX ст. Соціальні проблеми робітниць і селянок почали розглядатись після залучення жінок до громадського життя у 50-ті - 60-ті роки XIX ст.

Низький правовий статус у всіх галузях суспільного життя, стали вирішальними у боротьбі жінок за покращення свого становища у другій половині XIX ст. Жіночий рух Наддніпрянської України в другій половині XIX - на початку XX ст. як соціальне явище формувався в конкретно-історичних умовах, які визначили основні напрями, ідеологічні течії, характерні риси, функції діяльності жіночих організацій, періоди розвитку самого руху [1, с.155].

До соціально-економічних змін відносимо: ліквідацію кріпосного права, становлення капіталістичного способу виробництва, реформування різних сфер суспільного життя. Важливу роль у соціально-економічній трансформації та правовому становищі жінок відіграли аграрні реформи. Ріст промислового виробництва і, як наслідок, розширення сфери професійної праці жінок, проведена реформа в галузі освіти. Формування громадянського суспільства, послаблення цензури, вітчизняні та зарубіжні ідеї про демократичну перебудову суспільства сприяли тому, що роль жінки в суспільстві та сімейних стосунках зростає [8, с.68].

Зміни соціально-політичної ситуації в країні до початку XX ст. - демократичні перетворення, законодавче оформлення багатопартійної системи, революційні виступи робітничого класу - призвели до того, що для жіночого руху стали характерними політизація та диференціація діяльності. Жіночий рух Наддніпрянської України мав специфічні особливості, які були сформовані відповідними соціально-економічними умовами та політичною системою Російської імперії. Об'єктивно те, що об'єднання жінок для захисту своїх інтересів стало реакцією на низький правовий статус, небажання влади змінювати феодально-кріпосницьку систему державних і сімейних відносин при необхідності нових соціально-економічних відносин. Громадська діяльність жінок сприяла законодавчим змінам у Російській імперії [4, с.125].

Отже, у процесі реформування в другій половині XIX ст. на Наддніпрянщині жінки отримали широкий доступ до некваліфікованої праці і робочих спеціальностей. В той же час робітниця і селянка були позбавлені елементарних громадянських прав. Для робітниць та селянок жіноче питання більше поєднувалося з загальним робітничим та селянським питаннями. Соціальний гніт став вирішальним критерієм в боротьбі за зміну умов життя, без урахування нерівності за ознакою статі.

1. *Аніцук Н.* Правове становище українських жінок в історичному минулому // *Право України.* - 2002. - №3. - С.155-157.

2. *Буряк Л.І.* Жіночий образ в українській історіографічній традиції на рубежі XIX-XX ст. // *Сумська старовина.* - 2010. - №XXX. - С.164-177.

3. *Грабовська М.* «Жінка-лицар» між міфом і реальністю // *Сучасність.* - 2010. - №3. - С.204-212.

4. *Івченко Ю.* Історія аналізу ролі жінки в суспільстві // *Право України.* - 2004. - №3. - С.125-127.

5. *Лабур О.В.* Виробляли продавали міщанки, селянки // *Віче.* - 1999. - №3. - С.146-150.

6. *Луговий О.* Визначне жіноцтво України: життєписи. - К.: Ярославів вал, 2004. - 270 с.

7. *Орлова Т.В.* Радянський тоталітаризм і жіноцтво в контексті історіографії // *Український історичний журнал.* - 2009. - №3. - С.184-195.

8. *Смоляр Л.О.* Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України др. пол. XIX - поч. XX ст.: монографія. - Одеса: Астропринт, 1998. - 408 с.

9. *Сніжко В.* Роль жінки в українському суспільстві // *Визвольний шлях.* - 1998. - №9. - С.65-70.

10. *Фоміна Т.* Наші амазонки: про жінок, що проживають на нашій території від найдавніших часів // *Історія України.* - 2008. - №10. - С.68-71.